

In vendar, glej, ta napeta tišina
najde v meni svoj ostri odmev,
neka skrivnostna, pekoča vsebina
mi ruje po prsih: Čemu si živel?

Rad bi vprašanju prišel do korena,
ali bojim se, da ne bom smel.
Ali po mene prej prišla bo žena,
preden bom pesmi najlepše zapel?
Ah glej, že sega po meni koščena
roka usode — ne bom ji ušel . . .

ŽIVLJENJE IN SMRT

NOVELA — IVO GRAHOR

Hiše v tem delu mesta so stare skoraj sto let. Zidovi se vzpenjajo visoko nad vozno cesto. Prečne ulice so ozke in strme. Zunanja okna zro skozi dvojno vrsto kostanjev na mrtvo, razvaljeno reko: razdrti breg, prazno strugo, nasprotni breg, vrsto kostanjev, lok ozkih hiš, pred katerimi leže večno enake zaloge starin. Čela hiš so edina stena, ki gleda v svet. Za hišami ni vrtov. Slep dvorišča so mračna in mrzla. Kekel bi, da življenje ne sega do notranjih stanovanj. Sobe so enooke in mračne, hodnik je teman. Ponekod so ljudje prebili steno, napravili iz hodnika neprekinjeno vrsto oken, da pride svetloba vanj. Okna se blešče in slepé pogled. Podobna so čudežnim zrcalom iz pravljič, ki so jih palčki ulili iz solnca. Človek se zmirom boji, da se stekla razlete na koščke. Tik pod njimi preži iz koticov večna tema.

V drugem nadstropju stanujejo Leskovčevi. Dve sobi imajo, temen hodnik in prav med zidovi je kuhinja. Enooka in temna. Svetloba pada v njo skozi majhno križano okno. Hodnik je pred oknom prost, tenki stebriči delajo vtis skromnih arkad. Na desni polovici je tudi namesto njih polna stena. Tu je vhod na njihov zaprti hodnik, do tu prihaja dnevna svetloba, kolikor je ne izpije štirikotni dvoriščni rov. Košček neba nad njim je tako majhen, da ga komaj opaziš.

V kuhinjo prihaja dnevna svetloba slabotna in trudna. Zgoditi se mora čudež, da priskaklja solnčni pramen do okna. Navadno je le odsev, ki se odbija od rosnih streh: Podoben je poslancu z drugega sveta, ki je na neznani poti zašel in se izgubil. Nasloni se kakor brezskrben otrok na rjave duri Majdinega stanovanja in čaka.

Majda vzdrhti. Zdi se ji, da bo svetlobni pramen pozvonil in vstopil. Potem je vse tiho. Sem prihajata le odsev in odmev polmrtvih stanovanj. Življenje je zunaj, daleč nekje blodi po svetu. Svetloba njegovih oblek, zvok njegovih korakov se komaj prebijata po gozdu hladnih zidov. Njegov šum se ubija na ulicah, otroci se na stopnicah igrajo ž njim.

Majdino stanovanje je popolnoma v kotu treh starih hiš. Malokdo zajde tja in Majdi je žal, da ni prišlo solnce. Mogoče bi se lahko ž njim pomenila o vsem. Nerazumljivo je žalostna, sama sebi nerazumljivo. Zdi se ji, da drhti ž njo vseh njenih kratkih sedemnajst let; sram jo je, da je še tak otrok.

Nehote se spominja prijateljice. Niti ne ve prav katere; niti imena ne ve. Mogoče ne pride nobena, nihče se je ne spominja in Majdi je strašno prazno, da nima nikogar. Zdi se ji, da so vse stvari izginile, vsi ljudje že odšli in se nikoli ne vrnejo. Sama sedi pri samotni mizi. Zmirom sedi, izbrala si je najbolj nesrečen prostor na svetu. Muči jo občutek, da ne živi, da je od vekomaj tu in nikoli ne pride drugam. Njeno srce je otopelo, utihnilo je in ne bije več. Niti roki se ne premakneta. Ne. Njeni roki sta morda najbolj žalostni od vsega, kar ima: roke, noge, lase. Kadar sta trudni, omahneti. Glava visi, ramena so se poveznila na grud, prsi čepe trudne na bokih. Noge so mrtve in žgo. Zalite, založene so s težko plastjo okamenele sadre in povezane z belimi povoji. Zmirom so ji pred očmi. Na deski leže, med dvema stoloma kot dva tuja, porušena stebra in žgo. Lica so postala od njih mrtva in siva, ustnici tanki in modri, kakor da ni v njih niti kapljice krvi. Suha bolečina pali kosti, pije kri, se obeša na ude, leži na očeh. Veke so trudne, trepalnice polne in težke, da čuti slast njihovega dotika, preden zaspi. A vendar Majda zelo malo spi. Koliko noči prebedi, kolikokrat si želi svetlobe. Da bi le kmalu prišlo — čaka jutra. — Da bi le kdo prišel — čaka popoldne. Upanje mineva, kot mineta noč in dan. Človek ve, da pričakuje velikega dne, a ne misli več nanj. Tudi Majda nima več upanj. Zdaj živi od samih majhnih stvari, od majhnih, trenutnih želja in pričakovanj.

Čuti, kako veje iz velike sobe hlad. V praznem hodniku zamira šolsko suh dečji glas. Dijak se uči. Njegovi neodločni koraki padajo v gluho praznino; tudi preko njih veje hlad in povečuje Majdin obup.

Dekle drhti. Za seboj čuti okno. Njegov medli odsev pada na mizo in se plazi po stenah. Mati je mizico oribala, preden je odšla v mesto. Ob steni sloni kredenca. Belo pobarvani les se sveti. Pod njim je prepad. Na drugem koncu se dviga štedilnik. Kot temna, železna plošča lega gost mrak nanj in na sto drobnih stvari, ki jih uporablja mati vsak

dan. Črna, obrobljena plošča pritiska štedilnik k tlom. Pod je umazan in upognjen. Deske bežijo nemirno v temo. Za visoko kredenco leže nevidne stvari. Strop je visoko nekje, nedosegljiv.

Majda sloni.

Glava ji leze k tlom. V čelo jo reže rob razkavega lesa, a Majda ne umakne glave od mize. Če jo dvigne, ve, da bi se razjokala.

Egon!

Bog ve, zakaj se je spomnila Egona? Zmirom ji oponaša, da tuli. Zakaj se je le spet začutila tako brez moči? Zmirom je potrebna pomoči in kliče. Ničesar ne more brez njih.

Egon!

Egona ni. Mati je tudi odšla. Bog ve, kod hodi. Porabil je priliko in pobegnil. Jutri dobi v šoli zopet slab red. Majda bi ga rada priklicala. Divja je, ker je ne čuje.

Egon! Mulc!

Brata ni.

Tudi starejšega brata ni. Sestra ugiba, kod hodi, kje je zdaj. Dekleta ima. Poučuje. Dekleta ima. Pozno se vrne domov. Včasih ga ni do trde noči. Do noči. Mnogo dela ima pred maturo. Z Majdo se skoraj nikoli ne vidita, le srečujeta se. Zjutraj je bil doma. Tu je sedel, pozajtrkoval in odšel. K obedu ga ni.

Vsi so odšli. Mali dijak je doma. Iz velike sobe doni njegov glas. Trudi se, da bi bil močan in enakomerno samozavesten.

Dušan se guli. Majda ve, da je siromak. Uči se težko.

Ali naj njega pokliče?

Že dolgo ni mislila nanj, cele tri ure ali še delj. Prijazen je. Mogoče je silno dober. Nekoč je stanoval v bratovi sobi še drug dijak; včasih so imeli po dva, kakor zdaj. Dve postelji imajo, star divan, eno zložljivo posteljo, veliko mizo, zrcalo. Majda jih vsak dan vidi, ko obedujejo v kuhinji. V sobo gre malokdaj, a ve o njih skoraj vse: kako se učijo, kaj delajo. Saj ni dolgo, kar so odšli: Milan, Boris, visoki Stevo, Žan. Vsi so odšli mirno in lepo od njih. Najlepše je bilo slovo. Kratkočasni so bili nekateri, polni različnih muh. Majda se še spominja nerodnega Zorka, ki se je plesati učil, Milana, njegovega brata, ki je bil ljubljenev vseh deklet iz tretje in četrte gimnazije, a je največ časa prežogal in prekrokiral na travnikih. Borisa se spominja. Tudi ta je bil srečen. Šestošolec je bil in je že vodil društva. A Stevo? Stevo je bil najlepši fant. Velik in močan dijak nižje obrtne šole in zaljubljen, pa pesmi je pisal. Bogata Mimica iz prvega nadstropja ni marala za njegovo ljubezen. Zdaj je še mnogo lepša. A on. Bog ve, kje živi zdaj. Morda je ni pozabil in ji še zлага ponoči pesmi in jih piše v temi na zid, da je

njegov dom ves poslikan s hieroglifi. Drugod bi mu pokazali vrata: Srb gor ali dol. Majdina mati mu jih ni. Smilil se ji je dolgi fant. Majda pa je uživala. Stevo ni znal skriti svoje ljubezni. Postaval je v kuhinji, ako je bila Mimi tu, lovil njene velike, modre oči v svoj vdani pogled kakor v dlani in pazil, kdaj ji izpolni vsaj majhno željo. Mimica je bila modra. Vedela je, da tako ni prav. Bilo je še mnogo prezgodaj za njeno ljubezen. Mogoče bi ji bila lahko prva. Toda Stevo ni vedel tega, ni več mislil. Opeval jo je. Pesmi pa so tako lepe za druge ljudi. Pesnik je vedno nesrečen.

Mimica je zardevala od sramu, ker ni čutila veselja. Majdi je bilo hudo in lepo in je objemala svojo malo prijateljico, da se ji je komaj nerodno smejala iz ljubečih dlani.

„Aj, Mimica! Kako ima Stevo tebe rad!“

„Ali je bilo vse res, resnično?“ Majda se zdaj vprašuje, tako je bilo lepó kakor iz pravljice. Že spomin je lep in resničen. Da, vse to je bilo. Dušan, glas, odmev, soba, v kateri je bival Stevo. Vse jo spominja, vse se veže, zvok glasu obuja čuvstva, ki so nekoč spremljala drug glas, druge obraze, druge ljudi, drugo pravljico. Kje je konec? Ne. Saj ga ni. Kraja ni, kjer bi ne bilo ničesar več, kjer bi bilo vsega konec.

Majdi se zdi, da živi sredi sveta, z vsemi ljudmi, z vsem. Gre po poti v šolo, koder se je nekoč mučila do krvi, in se ji zdaj smeje skozi solze. Rada bi poljubila kamen, ki ji je vsak dan sekal bolne noge. Klicala bi sošolko, s katero sta si bili zmirom v laseh. Profesorja vidi, kako ji vpisuje trojko. Vsega se spominja. Nikdar ni videla bolj razločno.

Majda sklepa roke, čuti jih v svojem naročju in toplo pritiska dlani, ko da ponavlja veliko misel: Svet je. Svet je.

Prijateljice prihajajo k Majdi in pripovedujejo. Koliko so ji prinesle novic!

Majda se je vsa stisnila. Zvedela je, da so srečale znanko, ki se ji je zgodilo to in to. Neizmerno veselje ji žari z lic. Obsijalo jo je kot blisk. Majda je še vesela. Blisk vzplamti in ugasne. Njena lica so zopet bolna. Ramena se ožijo in udirajo. Videti je še bolj drobna kakor navadno, otrok je, ki bi rad daleč v svet, a se ne more premakniti do mize. Drobno telesce se potaplja v sebi. Drhti. Tudi siromašna oblekca drhti. Roki sta se v laktih prelomili in se pritisnili k prsim. Majda se smeje. Le njen smeh ni več tisti, ki ga je morda imela nekoč kot otrok, kot dekle. Ta smeh je podoben krču in bolečinam. Majda drhti, z rameni se premaguje. Njeno šibko telo bije z rameni, srce utripa. Zletelo bi, odleteti ne more; in ve, dobro ve. Priklenjeno je, mlada, na zemljo zrušena in z vezmi zadušena smreka. Mrtvi voz jo boli; mrtvi kosi lesa,

iz kakršnih so zloženi navadni meščanski stoli, so tako trdi in neusmiljeni. Majdi se zdi njen stol naenkrat tako majhen, šibak in nebogljen, neroden. Zazibal se je kot čolniček nad morsko pečino, vsak hip se lahko razleti.

Majdo prevzema omotica. Vzklíknila je. Čuti, kako je njen glas priletel ob steno in padel. Srce bije, razbija tesnobo. Obraz se je sklonil v dlani. Glavo so skrili temni, od bolezní ožgani lasje. Kratki kodri leže na tilniku.

Zdaj se je zopet dvignila. Vse je bilo le trenutek. S težkim in močnim vzdihom opravičuje svojo brezmejno radost, ki jo je doživela ž njim, in si sramežljivo briše solze. V poslednjih dneh se Majdi večkrat izlijejo solze veselja.

Popravila si je krilo. Telo se še bori z mrzličnimi tresljaji. Šibko je. Nemirno si grize osinelo ustnico. Široki obraz je siv kot deževno nebo. Izpod košatih obrvi zro velike temnorjave oči. Odprle so se in zro v daljavo. Vse okrog njih jim je zdaj mrtvo in prazno. Tu leži vse življenje na tleh. Dva bela stebrà. Majdini nogi sta mrtvi in krhki, kakor da so beli povoji peščena sadra, v katero sta vzdani.

Še odmeva njen razigrani vrisk. Priklenjene prsi se trgajo za njim. Hrope. Suhi kašelj seče tišino. Majda je podobna slabotni starki. Le v rokah je še moč, ki sta koščeni in drobni. Z vso močjo vzdigujeta telo iz negibljivosti v večni nemir. Splavali sta nad glavo, se vrnili kot lastavici, ki se poslavljata, in ji sedli v naročje. Majda opazuje svoje roke in se trudi, da bi spet govorila z ljudmi.

Včasih potujejo njene misli čez širni svet. Roka išče druge roke, na katero bi se oprla.

Sošolke so že velike, večje kot ona, čeprav so večinoma istih let. Sošolke so. Najrajša jih sprejema v kuhinji. Ob nedeljah skrbi, da jo mati in brat ali domači dijak preneso pravočasno iz spalnice. Šele v zadnjem času je preslabotna in ostane včasih tam. V sobi je mir. Dan in noč se neopazno prelivata iz polmraka v mrak. V kuhinji je živahneje.

Ko se dekličji šepet spreleti čez hodnik in zapoje zvonček nad vrati, je Majdi toplo, kakor če bi se solnce nenadno razlilo nanjo. Z rokami zakrili po zraku, v naglici si popravlja razčesane lase in obleko, tleskne nestrpno v dlan, da bi šel čimprej kdo odpirat. Vse sošolke pozna že iz šumenja njih oblek, po dihanju z vrhnih stopnic. Včasih krikne ime prijateljice, katere si najbolj želi. Potem nori od veselja in začudenosti, da je resnično prišla, in se trese v hrepenenju nečesa, kar pričakuje vsak dan. Z vso močjo jo zgrabi za roko in vleče nase; prižema jo k lesenemu robu nepremičnega stola in jo dolgo časa objema.

Že drugo leto mineva, kar hodijo k nji. Dekleta so se privadila. Majdi prinašajo rož in daril, zmirom vedo polno novic. Njihov nemir se spreminja in je zmirom enak. Nemir zdravih in mladih ljudi. Včasih kar padejo v stanovanje.

Kar padla sem k vam — pravi Heda. Vesele so in ničesar drugega ne mislijo, nič ne vedo. Zijajo, se spogledujejo in vrišče. Majda je izmučena, nevede trudno potoži, da jo glava boli in da ne ve, zakaj. Prijateljice utihnejo in se pripravljajo na odhod. A ona jih ne pusti. Prijela je najbližjo za roko in jo drži z vso močjo, vleče prijateljico nazaj, kolikor more, vsa vesela, da jo ima. Zamaknjeno obstrmi v njo in v prostor. Zopet je mirna. Da bi le vse ostale pri nji, da bi zmirom vse ostalo takó kot je, mirno in hkratu veselo.

V kuhinjico pada zgodnji novemberski mrak. Iva stoji pri Majdi. V novem modrem plašču s kožuščkom, v belomodrem klobučku. Rokavice drži v rokah. Pod klobučkom se skrivajo kodrčki svetlih las. Živo lice bedi, oči žare iz mraku.

Obe sta utihnili. Odkar sta se poslovili, je gotovo minilo že pet minut. Majda objema njeno roko, zre predse v padajoči mrak in molči. S koščka neba nad ozkim dvoriščem pada večerni žar in se bori s temo, ki se plazi ob stenah. Dosegel je stol, obseva ramena deklet, Ivine boke, glavo sedeče Majde. Z rahlimi obrisi blede na laseh. Obraz je v temi. Ivo prevzema skrivnostni mir. Zdi se ji, da posluša omagujoče udarce srca, usihajoče prijateljčino življenje. Zaveda se še, da je pred eno minuto hotela položiti svojo roko Majdi na čelo, kakor polagamo roko manjšim ali slabotnim ljudem in otrokom. Zdrznila se je, ko se je opazila. Zdaj ji dé dobro, da tega ni storila. Novo občutje prihaja do nje, morda po dotiku njunih počivajočih rok.

Ivina roka pije toploto otroško majhnih dlani, ki so se je oklenile. Toda misel se vije naprej. Kot božajoča, nevidna roka se je dotaknila vročih Majdinih lic in odgovarja na polni tok težkih vprašanj, ki jih ni nihče dal in še nihče nanje odgovoril, kakor da so ta vprašanja ležala v mraku kuhinjskih kotov, se skrivala ob stenah praznega stanovanja, se plazila ob stolu, na katerem sedeva bolni otrok vsak dan, in ob postelji, na kateri prebedeva svoje noči. Majda ne toži nikdar. Ali pa je njeno razbolelo in umirajoče telo preveč izmučeno, da bi zatisnilo oči in so se trudno zapirale samo veke otroške duše, sanje njenega še živega srca, ki zahaja v popolnoma drug svet, koder smrt še ni posula stezá z umirajočimi cveti mučeniškega venca.

Majdi je bilo sedemnajst let. V šesti razred mestne gimnazije je že hodila, potlej je morala ostati doma. Dolgo se je upirala. Učila se je. Zvezki in knjige v veliki usnjevki so postajali vsak dan težji, usnjevka

večja. Hodili so poleg nje kot neusmiljeni otroci in viseli na njej, da jih je morala nositi daljno pot, skozi mesto, kakor Kristus svoj križ. A njeno srce je viselo na njih. Ljudje na ulicah so hiteli mimo, sošolke so bile že daleč, preden je ona prišla domov, zjutraj je odhajala z doma, ko še ni bilo na cesti nikogar, ki bi jo poznal in šel z njo. V šoli pa je razložila knjige in sošolke so prihajale z vseh strani, se vsipale okrog nje, ko da jih knjige čarajo od nekod. Tudi sošolke so sedale v klopi, odpirale knjige in zvezke in težko dihale od naporne poti; tudi njim se je izvil vzklik začudenja, ako je solnce nenadoma posijalo čez klop. Med poukom je čutila njihov pritajeni dih, doživljala njihov strah pred nevarnostmi in oddih, ko je ob koncu najtežjih ur nenadno udaril iz šolske veže usodni zvonec. Prisluškovala je udarcem njihovih src, ko so v odmorih govorile o mladih dijakih sosednih šol. Opajala se je z imeni znancev, ki so bili njihovi in njeni. Zdelo se ji je, da so vsi nekje blizu. Deklice jih zmirom čutijo in povešajo pogled, le včasih se katera opogumi in odkrije kopreno tišine raz živi obraz. Vse upro takrat oči vanj, kakor da prosijo. A njegov pogled zre naravnost tja, kjer se v zadregi in neodoljivi sreči zakriva njegova najzvestejša, najbednejša. Majda je vedno čutila veliko sočuvstvovanje in vdanost za te skromne in tihe žrtve. Vesela je bila njihove sreče in je drhtela zanje. Spoznala je, kako se vsaka boji za ime, ki ji obuja toliko sreče in muk, kako vztrajno molče in se ogibajo družbe, ako se bliža oblak razoračanj. Včasih je šla v mislih od klopi do klopi, kakor da hoče vsem deklicam videti v dušo, in je pozdravljala v njih vse. Tako strašno je bilo lepo, ljubezen in sovraštvo, strah in up. Zdelo se ji je, da odsevajo žarki mladih dekličjih obrazov vsa čuda srca, vse solnce življenj.

Odkar je presedevala sama doma in jih ni videla več vseh naenkrat, v dopoldnevih, ko ni bilo v stanovanju nikogar, je z odprtimi očmi sanjala o njih. Vse so bile še kakor tedaj in ona je bila sredi njih, ena izmed njih. Le šolska soba je postajala vedno večja, klopi so se izgubliale v neposreden dotik, prostor med njimi je neopazno prešel v molk in šum, stene so se širile in odpirale pot neutrudljivim očem duha.

Nekoč je prišel k Majdi zdravnik. Drugi dan so jo odpeljali v bolnico. Nogi sta se ji očitno sušili, telo je slabelo in saхло. Zdravniki so svetovali materi, naj dovoli, da vložje deklici noge v sadro. Poznega jesenskega dne je bilo. Solnce v beli bolnici se je sprehajalo gor in dol. Majda je ležala v postelji blizu okna. Na nogah je čutila goro. Prijateljice so že davno odšle. Misli so onemoglo tlele, srce je slabotno dvigalo težke prsi, utrujeno telo se je topo vdajalo polzavesti. Odeja je ležala z neizmerno dobroto na udih. Pred pol ure je prišla strežnica in prilila v kozarec uspavalne tekočine. Majda medli in odmira. Le okrog ust še

lepi vznemirjajoči okus. Nosnici vdihavata z zrakom opijajoči nemir. Zaspala je. Zunaj je bila že noč, ko je zopet odprla oči. Oddahnila se je od sanj.

V bolnici kmalu ni bilo več prostora. Vojna je bila, beda je uničevala ljudsko zdravje, bolnike so pošiljali od vseh strani, tretji razred je bil prepoln, za drugega Majdina mati ni imela denarja. Vdova je. Njen mož, sodnik, je umrl, preden si je doslužil državni pokoj. Pred vojno so živeli v Gorici. Tam so se rodili vsi trije sinovi in hči. Eden je zgodaj umrl. Pozneje so se morali preseliti v nemški Gradec, kjer ima mati sorodnike. Nihče ni tožil, a vsi so si želeli nazaj, v mesto solnca, k bregovom Soče, kjer so prvič zagledali svet. Vojna je prinesla rodbini bedo. Edini dohodek so bile bratove učne ure in dvoje dijaških stanovanj. Gospa je komaj preskrbovala najnujnejšo hrano. Njena pokojnina ni ob naraščajoči draginji pomenila skoraj nič. Jokala je nad denarjem, ki ji ga je poštni uradnik prinašal in brez besed polagal na mizo. V takih trenutkih je sovražila ves svet, obupavala in končno pobegnila pred otroci v sobo, da je ne bi videli. Hčerina nesreča jo je uničevala. Tolažila jo je le skrb, s katero je stari zdravnik, njen rojak, negoval bolno deklico in ji lajšal trpljenje počasne smrti. Več ji ni mogel pomagati nihče na tem svetu. Odredil je, da prepeljejo dekle domov, a ni tajil, da bi ji bilo bolje v bolnici. Majda si je želela domov. O drugem razredu ni hotela slišati ničesar in v svojem trpljenju ni opazila velike žalosti, obupa in sivih las, ki so njeno mater v dveh tednih uničili za deset delovnih let.

Mati ni pokazala obupa. Spala je odslej na divanu, da je lahko oddala drugo posteljo neki gospodični, svoji daljni sorodnici. Prenašala je hčer vsako jutro v kuhinjo in skrbela, da ji ni bilo hudo. Včasih ji je našla kako delo. Služkinje ni imela. O bolezni in drugih težavah ni Majdi spočetka ničesar omenjala. Posvetovala se je z najstarejšim sinom, osmošolcem. Dore ji je bil brat, ne sin. Vsaka mati bi bila srečna s takim sinom. Priden je bil, da se je celo bala zanj in za njegovo zdravje. Sključen je bil in suh. Na visokem čelu se mu je prikazovala pleša. Pri vsem trudu s poukom in z lastnim učenjem za zrelostni izpit pa je bil še dovolj mlad in živahen. Ni tožil, ako mu je mati vzela denar, presenečal jo je z varčnostjo in iznajdljivostjo, kako si je znal pomagati, da je lahko hodil na plesne vaje, se dostojno oblačil in pridobival ugled. Bil je popolnoma drugačen kot njegov mlajši brat. Tega je morala tepsti. Ni je ubogal. Šolo je zanemarjal, profesorji so že v prvem mesecu obupali nad njim. Bal se je samo svojega brata, pa še njemu je navadno ušel, da ga ni bilo po cele dneve domov. Dore ni imel časa, da bi malopridnega bratca nadzoroval.

Majdo so v zadnjem času večkrat našli objokano. Njene moči so opešale. Že dolgo je niso prenesli iz spalnice. Telo je negibno in težko, pokrito s pekočimi ranami. Majda se poslavlja od sobe. Poslednje zatočišče ji je bila. Vsak predmet v nji ji je znan, vsaka senca. Z rokami drži odejo, grize rjuho, drhti. Preko lica se opotekajo neotrtne solze. Včasih gleda vdano v strop.

Danes se ji je nenadoma vrnil smeh. Spomnila se je slokega Dušana, ki se je čez noč potegnil za poln decimeter, da je še bolj neroden kot prej in se je izdal, kako neizmerno je ljubil Marinko. Zdaj hodi nazaj, iz drugih stanovanj — bogve kje spet stanuje — in lazi za Mimico, ker je Marinki podobna. Le kaj ima od tega!

Svet je poln takih stvari, ki so nerazumljive. Najlepša pa je ljubezen in solnce in smeh.

Majdi je tako toplo. Nič je več ne vznemirja. Nemir je tam, v vsem, kar se vrsti pred njo. Ona ga le uživa.

Solnce gre čez nebo. Nedopovedljivo jo veseli, da gre čez nebo. Pod njima je svet stvari. Majhen človek hiti, da bi dosegel solnce. Kako hiti!

To je Življenje. To je ... Smrt!

BELEŽKE O KARAMAZOVIH

J O S I P V I D M A R

„Tem bedakom se niti ne sanja o tako silovitem zanikanju Boga, kakršno je izraženo v Inkvizitorju in v poglavju pred njim in zoper katero je bil napisan *ves roman*.“ (Iz zapisne knjižice F. M. Dostojevskega.)

To osebno pričevanje Dostojevskega o osnovnem navdihu za „Brate Karamazove“¹ je človeku, ki razmišlja o vzgonih njegovih umotvorov, komaj potrebno. Vsa prejšnja njegova velika dela in izjave o njih ga razodevajo z vso določnostjo. Njegov navdih je ideja, нравno in družabno kritično navdušenje. Tu je osnova njegovih posebnosti, po katerih se njegovo delo tako globoko loči od pisateljev nasprotnega in umetniško čistejšega tipa, ki jih navdihuje življenjsko izkustvo ali osrednji življenjski občutek, skratka bolj osebna in bolj konkretna plast duševnega sveta nego sta misel in nazor.

¹ F. M. Dostojevskij: *Bratje Karamazovi*. Roman v štirih delih z epilogom. Poslovenil *Vladimir Levstik*. Ljubljana 1929. Jugoslovanska knjigarna.